

Ciņģeļajevs, Aleksandrs
Latv. No.

K1 A3

A. CIŅĒJEVS

Latīņu valodas sintakse

Iss konspekts

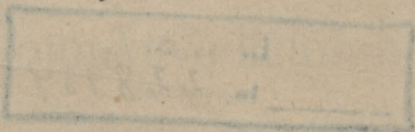
Jelgavā, 1929. g.

LA3

A. CIPLĀJEVS

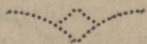
4
—
810

4y
—
810

Latīņu valodas sintakse

Īss konspekts

Jelgavā, 1929. g.

1953

47-56

L. : : :
 In. ~~428134~~

0309057101

Tipo-litografija Fr. Tenne & Fr. Kiverts
 Jelgavā, Pasta ielā № 23. : : 564

I. Konjunktiva lietošana.

A. Konjunktīvs virsteikumos.

§ 1. **Coniunctivus potentialis** (iespējamības konjunktīvs) izteic darbības iespējamību:

- a) tagadnē jeb nākotnē — ar praesens jeb perfectum coniunctivi: hoc non dicam, non dixerim (tā es gan nesacītu); dicas — varbūt tu sacīsi (var sacīt);
- b) pagātnē — ar imperfectum coniunctivi: crederes (varētu domāt), diceres (varētu sacīt).

§ 2. **Coniunctivus dubitativus** (jeb deliberativus) — šaubu, pārdomāšanas konjunktīvs) ar praesens jeb imperfectum coniunctivi izteic šaubas, nezināšanu: quid faciam? ko lai daru? quid facerem? kas man bija darāms?

§ 3. **Coniunctivus imperativus** izteic pavēli: qui nescit arare, pergat ad mare (kas neprot aŗt, lai dotos jūrā).

Pie ūi konjunktiva pieder:

a) **coniunctivus hortativus** — izteic pamudinājumu: eat! (lai viņš iet!) eant! (lai viņi iet!); eamus! (iesim!).

b) **coniunctivus optativus** — izteic vēlēšanos;

- lalki: 1) praes. coniunct. — ja vēlēšanās izpildama tagadnē;
2) perfect. coniunct. — ja vēlēšanās izpildama pagātnē;
3) imperf. coniunct. — ja vēlēšanās neizpildama tagadnē;
4) plusqu. coniunct. — ja vēlēšanās neizpildama pagātnē;

Piemēri: 1) utinam veniat! (kaut jel viņš nāktu!)

2) utinam venerit! (kaut jel viņš būtu nācis!)

3) utinam veniret! (kaut viņš atnāktu tagad! bet viņš nenāk)

4) utinam venisset! (kaut viņš būtu nācis! bet viņš neatnāca).

c) **coniunctivus prohibitivus** — izteic aizliegumu:

1) zīmējoties uz otru personu, lietojams ne — perf. coniunct. jeb noli (daudzsk. — nolite) — infinitivus: ne dixeris! noli dicere! — nesaki!

2) zīmējoties uz trešo personu, lietojams ne — praes. coniunct.: ne eat! lai viņš neiet! ne eant! lai viņi neiet!

B. Konjunktīvs palīga teikumos.

§ 4. Atkarīgs jautājums.

Par atkarīgu jautājumu sauc tādu jautājuma palīga teikumu, kas atkarājas no kāda cita teikuma.

Piemēri: tiešs jautājums: „Ko tu dari? = *quid facis?* (indicativus); atkarīgs jautājums: „Es nezinu, ko tu dari“ = *nescio, quid facias* (coniunctivus). Šīnī gadījumā jautājums „ko tu dari?“ atkarājas no teikuma „es nezinu“.

Atkarīgos jautājumos lietojams laiku kārtības likums:

§ 5. Consecutio temporum.

Virsteikumā	Palīga teikumā:		
	Darbība notiek:		
	vienā laikā	agrākā laikā	vēlākā laikā
Galvenie laiki	<i>praesens coniunctivi</i>	<i>perfectum coniunctivi</i>	ūrus, a, um sim
Vēsturiskie laiki	<i>imperfectum coniunctivi</i>	<i>plusqu. coniunctivi</i>	ūrus, a, um, essem

§ 6. **Nolūka teikumi** atbild uz jautājumu: kamdēļ? kāpēc? un pievienojami virsteikumam ar saikļiem: *ut* = lai, *ne* = lai ne, pēc kuŗiem izteicējs vienmēr stāv konjunktīvā.

Laiki: 1) virsteikuma — galvenie laiki, palīga teikumā — *praesens coniunctivi*: *edimus, ut vivamus, non vivimus, ut edamus* (mēs ēdam, lai dzīvotu, bet nedzivojam, lai ēstu).

2) virsteikumā — vēsturiskie laiki, palīga teikumā — *imperfectum coniunctivi*: *minus dixi, quam volui, ne te offenderem* (es sacīju mazāk, kā gribēju, lai tevi neapbēdinātu).

Tādu *ut, ne* sauc par *ut, ne finale* (nolūka *ut*).

Piezīme: Galvenie laiki = *praesens, futurum I un II, imperativus*, vēsturiskie laiki = *imperfectum, perfectum, plusquamperfectum*.

§ 7. **Ut obiectivum** (papildītāja *ut*).

Ut obiectivum lietojams papildītāja teikumos, ja virsteikumā atrodas vārdi: censties, rūpēties (*curo, operam do*), lūgt (*rogo, oro, peto*), pavēlēt (*iubeo, impero*), prasīt (*postulo*) un tam līdzīgi.

Laiku kārtība — kā pie *ut finale*.

Piemēram: *Cura, ut valeas* (pūlies, lai tu būtu vesels; pūlies [par kādu objektu?] par veselību).

§ 8. **Ut consecutivum** (seku ut).

Ut = tā, ka.

Pēc galveniem laikiem — *consecutio temporum*;

Pēc vēsturiskiem laikiem:

a) *praes. coniunct.*, ja darbības sekas turpinās vēl tagad;

b) *imperf. coniunct.* (dažreiz *perf. coniunct.*), ja darbības sekas turpinājušās pagātnē.

Piemērs: viņš atbildēja tā, ka dabūja piecinieku.

Non ita sum hebes, ut istud dicam.

(Es neesmu tik truls, lai šito sacītu).

§ 9. **Cum** (kad) **historicum** (vēsturiskais).

Cum historicum lietojams (vēsturiskos) stāstos par pagājušiem laikiem.

Virsteikumā stāv vēsturiskais laiks, palīga teikumā:

1) *imperfectum coniunctivi*, ja palīga teikuma darbība notikusi vienā laikā ar virsteikuma darbību,

2) *plusquamperfectum coniunctivi*, ja palīga teikuma darbība notikusi pirms virsteikuma darbības.

Piemērs: *Cum Priamus regnaret* (*imperfect. coniunct.*), *Troia cecidit* (kad valdīja Priams, Troja krita). *Cum Troia deleta esset* (*plusqu. coniunct.*), *graeci discesserunt* (kad Troja bija izpostīta, grieķi aizgāja).

§ 10. **Cum causale** (iemesla cum).

Cum = tā kā ar konjunktīvu visos laikos: *fac hodie, quae potes, cum dies crastinus incertus sit* (dari šodien to, ko vari, tā kā nākošā diena ir nezināma).

§ 11. **Coniunctivus concessivus** (pieļāvības konjunktīvs).

Sastopams pēc saikļiem:

1) ar visiem laikiem — *cum* = lai gan, kaut gan;

2) ar *praes. un perf. coniunctivi*: *licet* = lai arī, kaut arī; *quamvis* = lai gan, kaut gan, jebšu; *ut* = lai gan, jebšu, kaut arī (noliegums *ne*).

Piezīme: *Ut desint virēs, tamen est laudanda voluntas* (lai gan trūkst spēku, tomēr ir uzslavējama griba). *Avari, cum multa habeant, pauperes sunt* (kaut gan mantkāriģiem ir daudz, viņi ir nabadzīgi).

§ 12. **Quin** ar konjunktīvu (*quin dubitativum* — šaubu *quin*).

Pēc izteicieniem: *non dubito* — nešaubos, *nemo dubitat* — neviens nešaubas, *quis dubitat* jeb *cui est dubium* — nav šaubu — stāv saiklis *quin* (= ka) ar konjunktīvu.

Laiku kārtība = *consecutio temporum*.

Piemērs: *Non dubito, quin verum dicas* (Nešaubos, ka tu saki patiesību).

§ 13. Nosacījuma teikumi.

Nosacījuma palīga teikumi sākas ar saikļiem *si* (ja), *nisi* (ja-ne). Šiem teikumiem ir trīs veidi:

1) **Modus realis** (realais veids).

Visur stāv *indicativus*, ja nosacījums un viņa sekas tiek lietotas kā fakts, neaizrādot tomēr uz to, vaj nosacījums notiek vai nenotiek. Bet ja viņš notiek, tad loģiski jānotiek arī sekām.

Piemērs: *si hoc dicis, mentiris* (ja tu to saki, tad tu melo).

2) **Modus potentialis** (iespējamības veids).

Nosacījums un viņa sekas ir iespējami tagadnē vai nākotnē; stāv *praesens coniunctivi* jeb *perfectum coniunctivi*.

Piemērs: *si hoc dicas, erres* (ja tu to sacītu, tad tu maldītos: iespējams, ka tu to sacītu un tad iespējams, ka tu maldītos).

3) **Modus irrealis** (neiespējamības veids).

Nosacījums un viņa sekas ir pretēji tam, kas īstenībā ir jeb ir bijis; stāv *imperfectum coniunctivi*, ja runa iet par tagadni, un *plusquamperfectum coniunctivi*, ja runa iet par pagātņi.

Piemēri: *si hoc diceres, errares* (ja tu to [tagad] sacītu, tad tu maldītos, — bet tu to nesaki un tāpēc nemaldies). *Si tacuisses, philosophus mansisses* (ja tu būtu klusējis, tad tu būtu palicis filsofs, — bet tu nebiji klusējis un tāpēc nebiji palicis filsofs).

§ 14. Nākotnes konjunktīvs.

Trūkstoša nākotnes konjunktīva vietā lietojama *coniugatio periphrastica* (aprakstamā konjugācija) ar *urus sim* pēc galveniem laikiem un ar *urus essem* pēc vēsturiskiem laikiem: 1) atkarīgos jautājumos, 2) pēc *non dubito, quin*, 3) seku teikumos.

Visos citos gadījumos:

1) pēc galveniem laikiem:

fut. I. vietā stāv *praes. coniunct.*

fut. II. vietā „ *perf.* „

2) pēc vēsturiskiem laikiem:

fut. I. vietā stāv *imperf. coniunct.*

fut. II. vietā „ *plusqu.* „

II. Dažādas konstrukcijas.

§ 15. Accusativus cum infinitivo.

Video fratrem venire

Redzu brāli nākam.

A. t. i. ir virsteikuma daļa (*fratrem venire* = brāli nākam). Viņa sastopama tad, kad valdošais darbības vārds apzīmē:

- 1) stāstīšanu (verba dicendi, declarandi): *dico, respondeo, declaro, narro.*
- 2) zināšanu: (verba sciendi): *scio, accepi.*
- 3) sajušanu: (verba sentiendi): *sentio, intellego, puto, spero, audio, cognosco, gaudeo, doceo, video.*
- 4) gribu (verba voluntatis): *volo, malo, nolo, veto, sino.*

§ 16. Nominativus cum infinitivo.

Latīņu valodā ir sevišķi raksturīgs pasīvs ar personiskām galotnēm, bet modernās valodās tāda pasīva nav. Viņa vietā sastopam bezpersoniskos izteicienus: *mani redz, mani redzēja* — *videor, videor, un pasīva teikums parasti tulko, pārveidojot visu teikumu aktīvā: filius a patre amator* (burt. dēls no tēva tiek milēts) — *tēvs milē dēlu.*

N. t. i. ir īsts virsteikums un stāv sakarā ar personisku pasīvu; latviešu valodā a. t. i. atbilst atstāstamai izteiksmei: esot. N. t. i. var gan saprast, bet burtiski tulkot nevar; valdošais darbības vārds „*dicitur, legitur*” paliek netulkojams.

N. t. i. sastopams gandrīz tikai ar valdošo darbības vārdu „*dicitur, dicuntur*” (tiek stāstīts, stāsta), „*legitur, leguntur*” (tiek lasīts, lasa): *Homerus caecus fuisse dicitur* (burt. Homers tiek stāstīts akls esam), *Homers esot bijis akls* (vācu val. *Homer soll blind gewesen sein*).

§ 17. Oratio recta et obliqua (neatkarīga, tieša, un atkāriga, netieša, runa).

Par *oratio recta* sauc tādu runu, kurā tiek atstāstīti kādas personas vārdi tādā veidā, kādā tie bijuši izteikti.

Par *oratio obliqua* sauc tādu runu, kurā tiek atstāstīts kādas personas runas saturs, atkarībā no kāda *verbum dicendi* vai *sentiendi*.

Oratio obliqua — virsteikumā *acc. c. inf.*, palīga teikumos — *coniunctivus*.

Piemērs:

Oratio recta

Sokrats saka: „Tie, kuņi ir labi, laimīgi ir”.

Socrates dicit: „Ii, qui boni sunt, beati sunt”.

Oratio obliqua

Sokrats saka, ka tie, kuri ir labi, laimīgi ir.

Socrates dicit eos, qui boni sint, beatos esse.

§ 18. Ablativus absolutus (neatkarīgs ablatīvs) — ir neatkarīgs apstākļu izteiciens. Viņa kodols ir darbības vārds divdabja formā, kas stāv ablatīvā.

Piemērs: *vilcienam kustoties.*

Ablativus absolutus tagadnē: *appropinquante hieme aves avolant* = zīmai tuvojoties putni aizlaižas.

Ablativus absolutus pagātnē: *urbe deleta hostes discesserunt* = pēc pilsētas izpostīšanas ienaidnieki aizgāja.

Dažreiz **abl. abs.** nav divdabja, viņš ir tikai domāts, tā kā daži darbības vārdiem nav attiecīga divdabja (piemēram palīga darbības vārdam *sum* ir tikai **participium futuri**). Tādā gadījumā **abl. abs.** sastāv tikai no lietas, īpašības jeb vietnieka vārdiem.

Piemēri: *Cicerone et Antonio consulibus* = Ciceronam un Antonijam esot konsuliem. *Nobis gueris* = mums zēniem esot = kad mēs esam zēni. *Coelo sereno* = skaidrai debesij esot = kad ir skaidrā debess.

§ 19. Gerundium (ģerundijs).

Gerundium ir no darbības vārda atvasināts lietas vārds, kas apzīmē darbības procesu: *es milu strādāšanu* = es milu strādāt; *docendo discimus* — ar mācīšanu (mācīšanā, mācot) mācāmies: *mila* — lietas vārds, *milēšana* — ģerundijs (darbības process).

Ģerundijs atvasina visus locījumus:

Nom. — *laudare* (= **infinitivus** — slavēt, slavēšana, piem.: *man patik slavēt, slavēšana*).

Gen. *laudandi* — slavēšanas.

Dat. *laudando* — slavēšanai.

Acc. *laudandum* — slavēšanu.

Abl. *laudando* — ar slavēšanu (slavēšanā).

Ģerundijs lietojams:

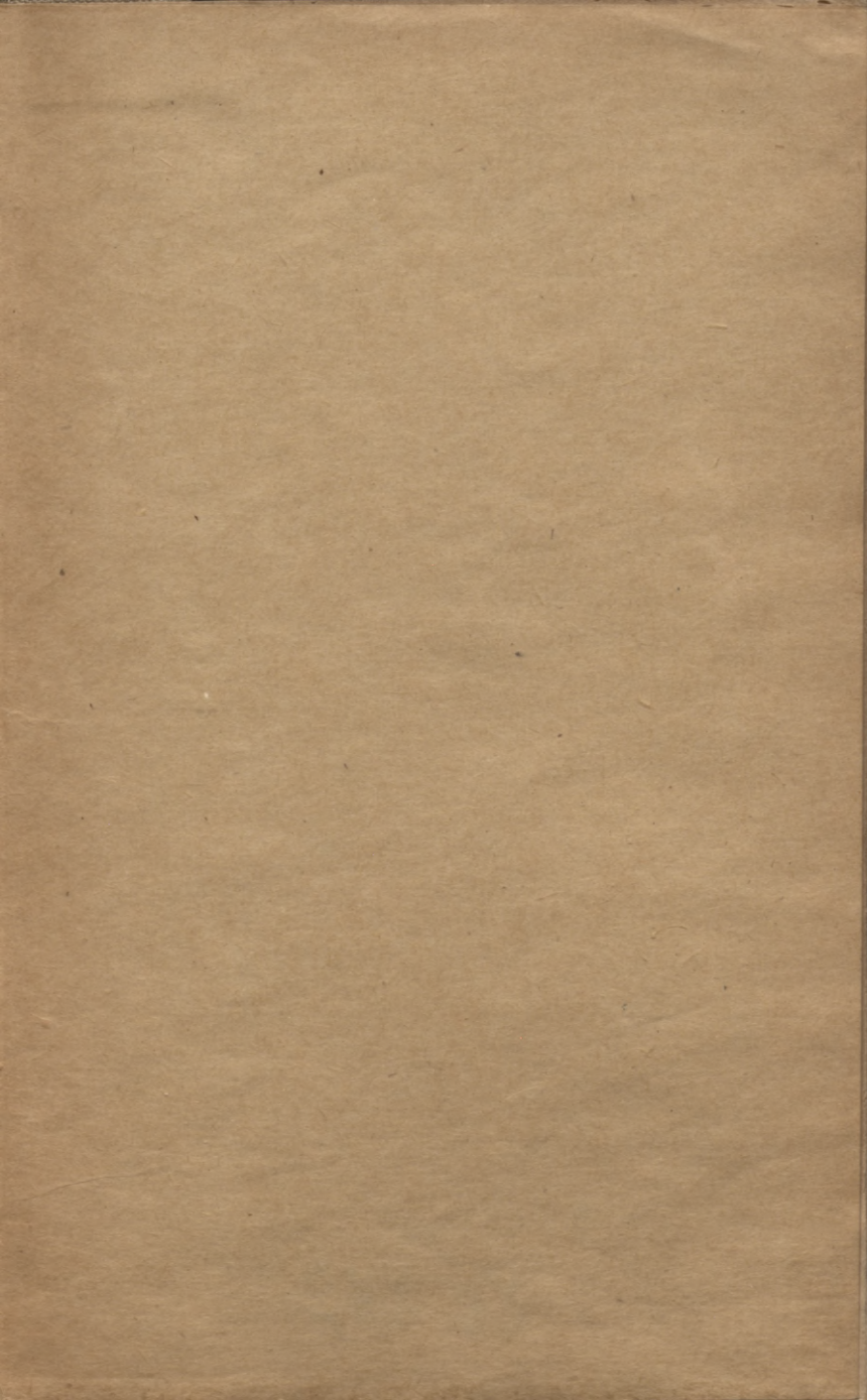
- pēc lietas vārdiem: *ars* (māksla), *necessitas* (nepieciešamība) un citiem: *ars scribendi* — rakstīšanas māksla (māksla rakstīt).
- pēc īpašības vārdiem: *peritus* (saprātīgs), *cupidus* (kārīgs, kaislīgs) u. c.: *peritus dicendi* (saprātīgs runāšanā (runāt)).
- pēc satiksmes vārdiem: *causa, gratia* (dēļ): *bellandi causa* — karošanas dēļ.
- pēc satiksmes vārdiem: *ab, de, ex, in*: *in metuendo* — bailēs.
- bez satiksmes vārdiem, apzīmējot iemeslu jeb līdzekli: *docendo discimus* — mācot (ar mācību) mācāmies.

§ 20. Gerundivum (ģerundivs).

Gerundivs (t. i. **participium futuri passivi**) ir no darbības vārda atvasināts īpašības vārds ar ciešotnes nozīmi, piemēram — *liberandus* — tas, kuŗu vajaga atsvabināt, atsvabināmais. Viņš apzīmē darbību, kuŗai jānotiek, jeb darbības nolūku: *liber legendus* — grāmata, kuŗu vajag lasīt, lasama grāmata.

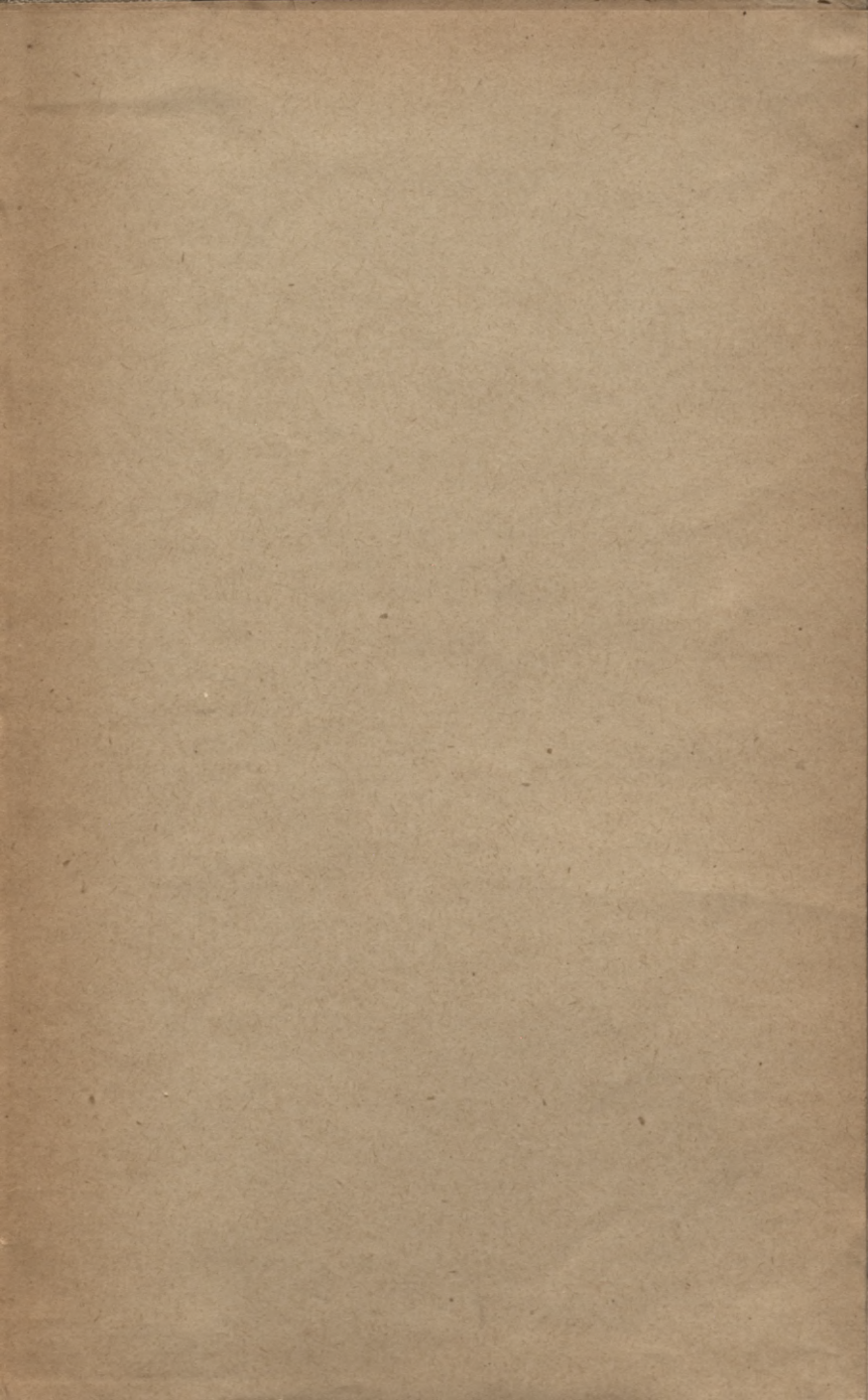
Ģerundivs lietojams ģerundija vietā, kad pēc ģerundija stāv papildītājs akuzatīvā; tādā gadījumā papildītāja akuzatīvs pāriet ģerundija locījumā, bet pats ģerundijs pāriet ģerundivā, saskaņodamies ar papildītāju kārtā, skaitlī un locījumā. Piemēram: *ars scribendi libros* = *ars librorum scribendorum*.

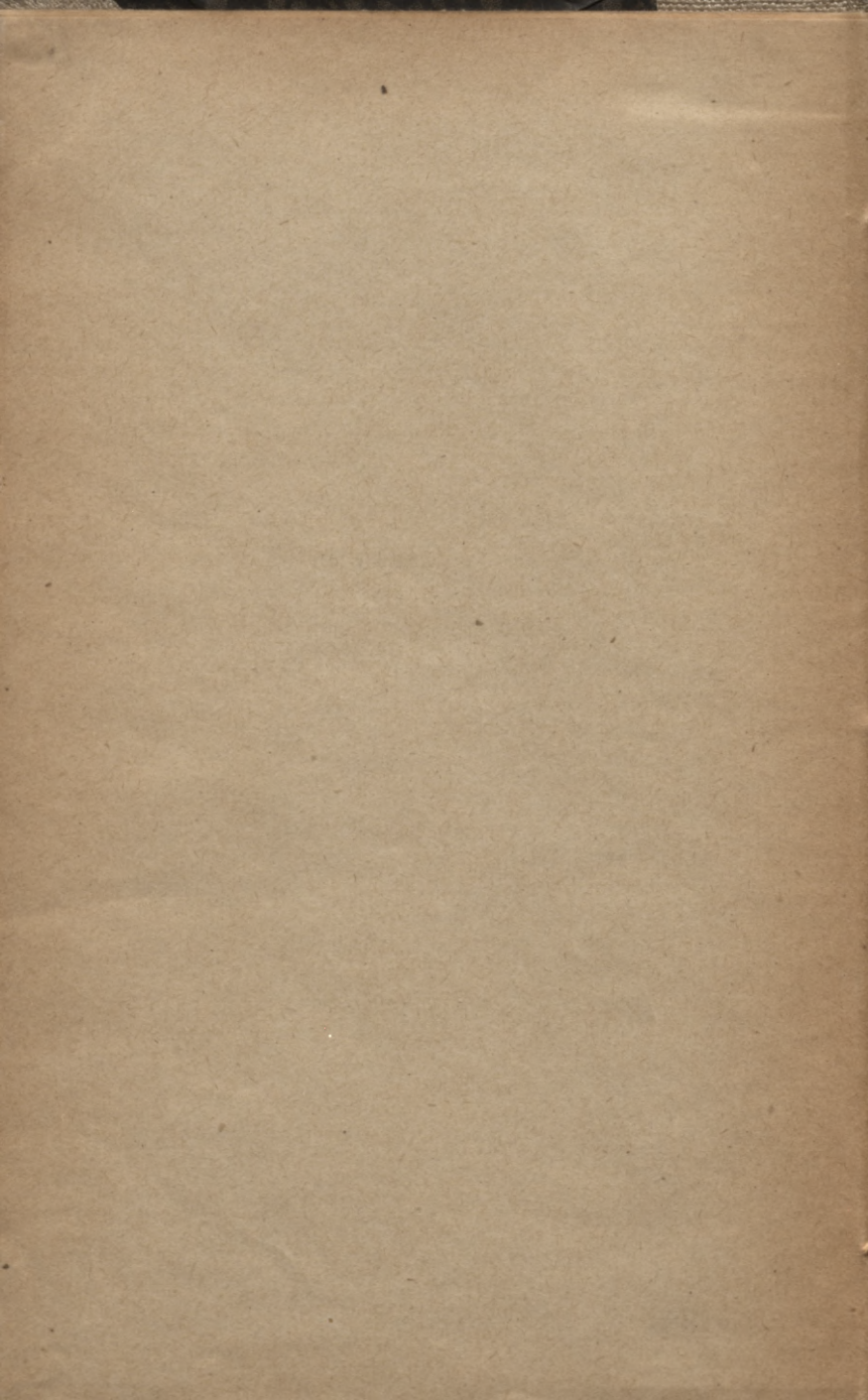
20 287

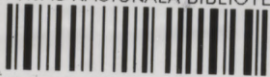
2 2. OKT. 1928

9c 287

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057101